

Program semináře

„Vnitřní rozpory občanské společnosti I. “

23. května 2014, 10:00 - 16:30 hodin, Vila Čerych, Česká Skalice

Moderuje: Jan Jirák, člen správní rady NROS

10:00 – 10:15 Zahájení

Hana Šilhánová, ředitelka NROS

Josef Alan, člen správní rady NROS

10:15 – 13:00 První tématický blok: „Filantropie a sponzoring – existují v neziskovém sektoru špinavé peníze? (etika dárcovství a přijímání darů)“

- Radim Bureš, Transparency International, Praha
- Pavla Gomba, Unicef, Praha
- Katarína Klamková, IQ Roma servis, Brno
- Klára Šplíchalová, Fórum dárců, Praha
- Georgina Steinsky, Kanada

14:00 – 16:30 Druhý tématický blok: „Občanské aktivity ve jménu veřejných, skupinových či individuálních zájmů? (etika prosazování veřejného zájmu)“

- Michal Vašečka, Fakulta sociálních studií MU, Brno
- Šimon Pánek, Člověk v tísni, Praha
- Pavol Frič, Fakulta sociálních věd UK, Praha
- Hana Frištenská, sekretariát RVNNO, Praha
- Petr Hlobil, CEE Bankwatch Network, Brno

•
16:30 Závěr semináře

Úvodní slovo Josefa Alana, člen správní rady NROS

Bourdieuho teorie sociálního kapitálu

Součástí Bourdieuovi teorie je koncept daru. Jeho teorie vznikali právě ze zkušeností a výzkumů v Alžírsku.

Ze svého pobytu v Alžíru vám budu vyprávět dva krátké příběhy. Byl jsem na trhu, kde se mimo jiné prodávali také datle. Jeden chlapec mi nabídl hrstku datlí, ale když jsem viděl, jak má špinavé ruce, dar jsem si nevzal. Chlapec se tvářil poněkud rozpačitě. Teprve poté jsem se dozvěděl, že v Alžírsku se dar neodmítá.

Druhý zážitek mám přímo z ulice. Jeden z prodejců kebabů mě pozval do svého krámků. Neměl jsem hlad a tak jsem odmítl. Na to Alžířan odpověděl: „Tak mě alespoň vyfotografujte“. Následně chtěl fotografii ukázat. Hned poté mi prodavač podal kebab. Tu fotografii totiž bral jako dar a kebab mi tedy daroval jako protidar.

V obou příbězích se vlastně skrývá vše, co se točí kolem daru a obdarovávání-přijímání/odmítání daru a s tím spojená kulturní pravidla a také reciprocita darování. Dar není jenom směna, ale sociální vztah- velmi jemný a rafinovaně vkomponovaný do našeho života.

Donátorství je jedním z pilířů občanské společnosti a neziskových organizací, v běžném pojmání se o něm uvažuje jako o spojení mezi konáním dobra a nezištnosti. I tak ale není v tomto pojmání darování zbaveno svých vnitřních rozporů, snad s výjimkou anonymních dárců. Vždy je v aktu darování skryta vidina protihodnoty- ať už v podobě symbolického zisku- zviditelnění se, posílení prestiže či v podobě zisku hmotného.

I v případě, kdy je dar brán jako součást etiky milosrdenství, solidarity apod., se ustanovují vztahy nerovnosti, dokonce i podřízenosti či závislosti. Nejlépe se to projevuje reakcemi na dar- jednoduché poděkování . S tím souvisí ale i pocit vděčnosti, uvědomění závazku. Nakonec s aktem darování souvisí i proces složitého vyjednávání a vyhledávání vhodného protidaru.

Moment reciprocit je nejvíce viditelný u tzv. ekonomie daru: dávám, abys dal. Zásada, na které tyto ekonomické studie stojí. Je také možné, že se z daru stane léčka- dar je vlastně zakomponován do systému korupce. Někdy je dar považován z pohledu ekonomických teorií za boží, tedy jako součást tržní směny. Některé z těchto teorií nabízejí zajímavé hypotézy, ty mohou být na hranici etiky daru. Například existuje tzv. teorie nedokonalého altruismu, která ukazuje, že altruismus může být vyvolán tlakem z okolí či přímou sympatií k budoucímu příjemci daru, nejde tedy o čistý neboli dokonalý altruismus, tedy že by byl vyvolaný mým vlastním rozhodnutím. Dalším důvodem darování může být dobrý pocit, daruji vlastně kvůli sobě (tzv. teorie dobrého pocitu).

V této souvislosti se objevuje zajímavý fenomén, a to tzv. potlač. Tento akt využívali např. Indiáni či i jiné pospolitosti. Potlač spočívá v tom, že se dárci předhánějí v tom, kdo dá víc. Podobný rituál, ale naruby, vlastně funguje mezi neziskovými organizacemi, kdy vlastně obdarování soutěží mezi sebou, kdo získal více. Klasickým příkladem je např. sdělení: Překonali jsme loňskou sumu, vybrali jsme tedy více apod.

Samozřejmě existuje celá škála historických, ekonomických, sociálních i hodnotových proměn v oblasti obdarování. Jako příklad můžeme uvést například studie zabývající se vývojem systému sociálních podpor, který se vlastně vyvinul z almužny. S tímto vývojem se měnila také etika dárcovství.

Dnes, když se jedná o etice dárcovství, tak se vždy ptáme: komu dávat či komu nedávat. Toto vyvolává spoustu dalších otázek- např. se můžeme ptát: když obdarujeme, snižujeme tím vlastně motivaci obdarovaného k tomu, aby si pomohl sám? A jak je to s dary a podporou bohatých sportovních klubů? Na to navazuje další otázka a to: Kolik dávat? To se vlastně týká problematiky štedrosti.

Na těchto výše řečených základech stojí i moderní systémy sponzoringu a filantropie. Ty jsou ovšem zasaženy dvěma novými a silnými faktory, a to vlivem médií (zejména intervencí reklamy vstupující do této oblasti) a úzkým propojením soukromé dobročinnosti a vládních výdajů, které se velmi často vzájemně přetahují, podporují či paralyzují.

Realistický pohled na současnou společnost znamená, že musíme předpokládat, že ne všechny peníze jsou v občanském sektoru tzv. čisté. Nejde jenom o příklady nadací, u kterých se ukázalo, že jsou pračkou na špinavé peníze, ale nejvíc záhadným fenoménem je neprůhledná síť vztahů odehrávající se na půdě tzv. šedé ekonomiky. Její rozsah nedovedeme v rámci občanské společnosti vůbec odhadnout. Měli bychom tedy asi začít mluvit ne o černých, ale o šedých penězích. Jedná se o přesun prostředků, které různými cestami pramení do kas neziskových organizací, aniž by porušovaly zákon, zároveň ale nebyly tzv. čisté. Jde tedy vlastně o jakousi neprůhlednou síť darů.

A nakonec tu jde o to, kdo dává. Pro neziskové organizace je zde otázka, od koho dary přijímat a od koho ne.

Radim Bureš, Transparency International

Hlavní devizou Transparency International je její renomé a proto je pro nás otázka dárcovství velmi citlivým tématem. Dar nemůže budít podezření, že jde o jakousi protislužbu ani nemůže budít pocit závislosti, jinak by se mohlo právě renomé organizace narušit. U jiných neziskových organizací (konajících tzv. čiré dobro- tedy např. oblast humanitární či sociální) asi nemusí být taková striktnost. Ony mohou říci, že i když peníze nejsou úplně čisté, tak i přesto slouží ke správnému účelu, a dar tedy přijmout mohou.

Nepatřím do skupiny lidí, která tvrdí, že v neziskovém sektoru panuje pouze dobro a že je v této oblasti vše správně. Myslím si, že se v neziskovém sektoru prolínají dva aspekty. Jeden je tzv. postmoderní, což znamená, že neziskové organizace jsou jedním z hráčů na veřejném poli, kde se každý z hráčů (ať už je to politik, firma či nezisková organizace) snaží dosáhnout svých cílů. Jde o volnou hru, kde se každá ze stran snaží přesvědčit veřejnost, že právě ten či onen hráč má být podpořen. V tomto postmoderním pohledu jsou tedy neziskové organizace jedním z hráčů, kteří se snaží prosadit. Tento pohled je lomený naopak tradičním a historickým pohledem, který hovoří o hodnotách solidarity, sociální pomoci slabým apod. Tento pohled ukazuje oblast, kde je skutečné dobro a kde se protiplnění neočekává.

U organizací, které se řadí mezi ten typ, jež vyznává tradiční hodnoty, je situace donorů rozdílná od organizací, které se pohybují spíše v té postmoderní rovině. U druhého typu organizací záleží na reklamním triku, PR a fundraisingové strategii. To vše napomáhá k prosazení té které organizace. Je tedy důležité přesvědčit veřejnost o tom, že ta pravda, kterou organizace hlásá, je ta správná pravda. Někdy tyto organizace uspějí na bizarní konstrukci tím, že přesvědčí většinu společnosti, že to, co dělají, rezonuje u dárců jako něco důležitého. Společnost pak díky donorům roste, aniž by za tím vlastně byl nějaký etický koncept. Je za tím pouhý úspěch z boje mezi idejemi ostatních organizací.

I Transparency International se snaží prosadit ve veřejném prostoru (s cílem omezit korupci) a do jisté míry „bojuje“ s těmi tradičně orientovanými organizacemi. Ale bojuje také s organizacemi, které hlásají něco podobného, ale vlastně něco trochu odlišného. Jako příklad uvádí to, že korupci odstraní změna volebního systému. Naším cílem je tedy přesvědčit veřejnost, že to co dělají oni, je správné a pro společnost důležité, a měli by i proto organizaci podpořit.

Na jedné straně tu tedy máme do jisté míry nereciproční darování pro dobrou věc a na druhé straně je hledání vztahu mezi tím, co daná organizace nabízí a co naopak daná skupina lidí považuje za důležité a tudíž je ochotna za to platit.

V případě Transparency International je strašně důležité, aby si dárci nemysleli, že si svůj dar nemůže vykládat ve smyslu: „Ano, já jsem ten čistý, protože dávám peníze Transparency International.“. Nejedná se v tomto smyslu pouze o dárci individuální či korporátní, ale i státní. Takové riziko tu tedy je. Transparency International má upravená pravidla, co se týče přijímání či nepřijímání darů. Nepříliš sofistikovaná pravidla se má jak celosvětové Transparency International, tak i české pobočky. Celosvětová Transparency International má speciální proceduru pro přijetí daru větší než 1 mil.euro, popřípadě většího než 20% z celkového rozpočtu organizace. Dále má v podobě doporučení škálu námětů, co by měla firma naplňovat, aby mohla naši organizaci celosvětově podporovat (např. přihlášení se k čestnému podnikání). U české pobočky platí také pravidlo 20%. V případě vyššího daru by musela proběhnout speciální procedura včetně konzultace s centrálou. V případě daru nad

1mil.Kč musíme do konzultací zahrnout správní radu, zatímco u darů nižších tato povinnost není.

U nás platí tři obecná pravidla, kdy se dary nepřijímají. Za prvé nelze přijmout dary od státních či polostátních firem, jelikož by byl vytvářen pocit, že se jedná o skryté státní financování. Dále odmítáme dary od firem, které jsou odsouzeny podle zákona trestní odpovědnosti právnických osob, tedy ty firmy, které jsou na černé listině veřejných zakázek. A naposled se odmítají dary od akciových společností, kde jsou psány akcie na majitele, tam je samozřejmě riziko daleko větší. Zároveň si Transparency International vyhrazuje právo dar nepřijmout a zároveň také právo posoudit, zda dárce nevystavuje organizaci nějakému riziku.

V poslední době Transparency International řešila v nedávné minulosti dva konkrétní sporné případy v oblasti dárcovství. V jednom případě byl dar přijat, ve druhém odmítnut.

Pavla Gomba, Unicef

Jak UNICEF přijímá a vybírá dárce?

Je to téma velmi aktuální, přesto že je UNICEF součástí OSN, tak není financován OSN, ale výhradně z dobrovolných příspěvků.

Máme tři zásady při rozhodování – přijímáme dary jen na programy, které skutečně rozvíjíme (tzn. i kdyby se našel nějaký mecenáš, který by nám chtěl přispět na školné pro zahraniční studenty, tak jeho dar odmítneme, jelikož se zaměřujeme především na základní vzdělání).

Druhou zásadou je, že přijímáme tolik, kolik opravdu potřebujeme, což se může zdát trochu jako paradox, protože někdy se díváme na to, co neziskovky prezentují, tak potřeby jsou neomezené, ale není to pravda. V mnoha programech existuje určitý finanční limit. Často v této situaci nejsme, vybere se méně než je zapotřebí, ale například velké humanitární katastrofy, které jsou velmi mediálně vidět, na ty lidé hodně přispívají a mnohdy více než je potřeba. Dříve než žádáme, tak děláme zhodnocení, kolik opravdu potřebujeme. Snažíme se nevracet dary navíc, ale opatřujeme to i upozorněním, že v případě že se vybere více, tak to nepoužijeme na tento problém, ale jiný aktuální.

Třetí zásada – nepřijímáme dary od subjektů, které jsou v určitém rozporu s našimi hodnotami. Týká se to hlavně firemních dárců, ale i osobních. To je téměř nepokrytá oblast, my nemůžeme lustrvat každého. Například kolegové v Izraeli odmítli dar od zámožného podnikatele, který veřejně zastával rozporné názory. To jsou ale jednorázová individuální rozhodnutí.

To, že dodržujeme určité zásady, není jen z etického hlediska, ale i pragmatického. Bylo by nerozumné přijmout stotisíc, kdybychom se tím odvrátili veřejnosti a našim příznivcům. Řekla bych, že veřejnost je čím dál víc citlivější k těmto tématům. I kdysi

běžná partnerství, teď nabírají na problémech. Například partnerství s Pampers – naše logo se objevilo na plenkách a dostali jsme 15 nebo 20 radikálních a negativních ohlasů s tím, že přispíváme k znečištění životního prostředí. Celý ten systém spočívá na zvážení přínosů a rizik, které to dárcovství přináší. Jsme globální organizace a to co naše pobočka udělá v jiných zemích ovlivňuje všechny ostatní. Máme vytvořeny centralizovaný systém screeningů všech dárců. Prověřujeme nejen finanční dary ale i věcné, jakékoli partnerství tím musím projít. Systém je centralizovaný. Kolegové v Ženevě posuzují všechny návrhy. Posuzuje se ten potenciální partner – nepřijímáme dary od výrobců zbraní, alkoholu a tabáku, což asi napadne každého, nepřijímáme dary od firem, které mají příjmy z gamblingu, od výrobců náhradního mateřského mléka. Tohle jsou jednoduchá kritéria, ale pak je také další část kde je to na individuálním posouzení – ničení životního prostředí, firmy, které zneužívají dětskou práci, firmy které mají sankce OSN. Posuzujeme i samotný typ projektu. Způsobů jak přispět je mnoho. Čistý filantropický dar, bych řekla, že se stává vyjímečným a stále více návrhu je takových, že ta firma to používá pro svůj marketingový účel. Pro nás nejbolestnější partnerství je to, kde je použito logo na výrobku, tam se vždycky snažíme, aby bylo jasné, že nejsme výrobci, ale posuzuje se komunikační plán apod.

Ten systém má jednu obrovskou výhodu a pár menších nevýhod. Pokaždé se firma posuzuje znovu. Když kolegové v Německu zamítli partnera, tak nás to neodrazuje abychom to po dvou letech zkusili znovu. Například náš největší globální partner IKEA, začala jako firma z černé listiny, protože tehdy využívala dětskou práci při výrobě kobereců v Indii. Ale za tu dobu udělala ta firma obrovský pokrok. Dnes je pro nás největším partnerem. Je stále složitější postihnout přelévání kapitálu mezi různými finančními podnikatelskými skupinami, protože samozřejmě nezkoumáme jen jednu firmu, ale i koncerny, Konkrétně to byl u nás problém se škodovkou. Usilovali jsme, abychom dostali zapůjčeny automobily. Podařilo se to dohodnout. My jsme zadali screening, ale velmi nás překvapilo, že od nich to nemůžeme přijmout, protože volkswagen někde na světě, vyrábí systémy do zbraní a nás to velmi překvapilo. Tehdy jsme ještě s ústředím jednali. Je tam určitý prostor pro pružnější rozhodnutí. Ale nakonec jsme tedy to auto přijali. Další nevýhodou je, že u mnoha organizací jsou úplně jiné možnosti spojení organizace s tou firmou, které nejsou postihnutele a nejsou finančním darem a pro firmu je to i levnější.

Další oblast, kde jde sice o firmu, která je výrazně spojena s majitelem. Je to firma, ale ve vnímání veřejnosti je mnohem výraznější majitel.

Někdy se nás ptají novináři a příznivci, abychom dali na web černou listinu firem, se kterými nespolupracujeme. Neděláme to z toho důvodu, že vše se vyvíjí a vnímáme to jako riziko. Spíše se snažíme firmy pozitivně motivovat. Osobně si myslím, že ten systém je správný a potřebný. Ale mám rozpor s našim ústředím. Jezdím často do terénu a do jiných zemí. Setkávám se i se situacemi extrémními, kde jde opravdu o život. A když se díváte na dítě které se narodilo v provincii, kde není žádný inkubátor a za tři hodiny zemře, protože nemá vyvinuté plíce, když víte, že právě teď ve

Středoafričké republiky děti podvyživené umírají, protože nemají výživu tak v těchto situacích by bral člověk peníze ode všech.

Žádný systém nemůže postihnout realitu, neziskovky jsou nesmírně zranitelné v tomhle ohledu. Zjistili jsme to z několika reálných situací. Každý z nás zveřejňuje konto. Tam může poslat peníze kdokoli. Ta dohledatelnost dárce, kdo za tím darem stojí, může být hodně problematická. Před čtyřmi lety po zemětřesení na Haiti jsme vyhlásili sbírku, tak mezi těmi dary se objevil dar ve statisících, příspěvek od nějaké společnosti. Poslali jsme firmě poděkování, zveřejnili jsme ji ve výroční zprávě. Po dvou letech nám účetní napsala, že to byl omyl a že chtějí ten dar vrátit. My jsme samozřejmě měli velké dilema. Nejdřív jsme chtěli bojovat, dar už byl pryč. Zjistili jsme, že to takto jednoduché není. Čtyři právníci měli stejný názor a to ten, že dar musíme vrátit. My jsme při dalším ohledání pak zjistili, že za tímto darem stojí manželka jednoho velmi významného politika. Měli jsme podezření, že tento dar mohl sloužit jako uklizení prostředků na dobu, než se třeba mediální scéna uklidní. Přišlo nám to velmi nespravedlivé, protože rezervu na vrácení darů nemáme. Dar jsme vrátili a paní účetní se zavázala, že do konce života bude podporovat UNICEF částkou 200 korun měsíčně. Jakýkoli individuální měsíční dárce by mohl přijít, pokud neexistuje darovací smlouva, a chtít dar zpátky. To je velké riziko.

Katarína Klamková, IQ Roma servis

My jsme IQ Roma servis. Už sám název naší organizace komunikuje naše poslání. Naše primární cílová skupina jsou Romové ohrožení sociálním vyloučením. Máme dárce, kteří jsou malí, a my pak na poplatcích platíme o mnoho větší výdaje.

Nejsme moc atraktivní pro dárce. Naším jediným kreditem je naše dobré jméno i v regionu i v rámci kontaktů. Stálé je i téma ale cílové skupiny.

Z principu naší vize, že chceme přátelské vztahy mezi Romy a ostatními lidmi, jsme rádi, že i soukromý sektor se rozhodne darovat. Většinou jsme však závislí na příspěvcích ze státního sektoru. Činí nás to závislymi a některé inovativní věci nemůžeme realizovat. Evropské projekty mají také svá specifika. Navíc sídlíme v Brně. Kdybychom byli organizací s celonárodní působností, tak by to asi bylo lepší. Největší pole působnosti máme v regionu. Korporace mají rádi velké věci a má to pro větší šmrnc. V regionu působí pouze odnože korporací, které pomáhají většinou třeba dobrovolnicky. Další je problém logistický. Chodí nám spousta pozvánek na různé akce, ale my nejsme v Praze. Kdybychom byli, tak bychom lépe navazovali kontakty a komunikovali bychom naši práci. Vytvořili bychom si sociální síť. V Brně jsou tyto kontakty málo pravděpodobné. Tam musíte osobně oslovovat. Zajímá nás například Student Agency. Chtěli bychom s nimi spolupracovat, ale jsou opatrní. Musíme se jim představit, děláme výstavu v jejich prostorách, to se jim líbí.

Ostatní dárci se nám moc nehrnou. Máme na darech 1% tzn. 209 tisíc z rozpočtu přibližně 22 miliónů. Ale naše ambice je to zvyšovat.

Daří se nám komunikovat s dárci především dvě témata. Prvním je vzdělávání Romů (fond Gendalos) a pak předškolní vzdělávání Romů. Tam ještě lidé uznají, že děti za svou situaci nemohou. Většinou se jedná o malé částky, které jsou ale pro naši organizaci velmi významné.

Nedávno jsme postavili centrum integračních služeb. Zde se nám alespoň maličko daří drobné kofinancování se státem a soukromými dárci. To je další naše téma. Na budovu centra nám nabízela firma Kajot (pokrové kluby) 300 tisíc korun. To je obrovská suma. Netrvalo nám ale ani 3 vteřiny se rozhodnout, zda dar přijmout či ne. Značilo to i proaktivní postoj k městu, že jsme schopni udělat i sami. Je to náš argument. Nakonec jsme to ale nepřijali. Člověk musí i zvažovat kompatibilitu s organizací.

Naše principy:

Výrobci herních automatů – protože naši klienti často koketují s patologií. Ne všichni hrají, ale je to nebezpečné. Je to i o vizi, chceme dobré vztahy vzájemné, ale zároveň my jako občanští aktivisti usilujeme i o něco více. Chceme ukázat širší postoj, než jen na cílovou skupinu. Bylo jedno dilema ve Vyškově. Je tam významný výrobce výherních automatů. Chtěli se stát ethnic friendly zaměstnavatelem. Oni už zaměstnávají naše klienti. To jsme řešili. Tam je trochu pointa. Nejde o dar, ale v podstatě jsou ethnic friendly. Klienti tam pracovali dlouho. Nedali jsme jim to. Tahle firma nepotřebuje takový marketing. Ale vážně jsme uvažovali nad rozporem.

Nebankovní půjčkové společnosti – jsou velmi nestabilní. Hádáme se i s naší bankou GE Money bank. Měli jsme taky dilema. Měli jsme přes nadaci Vodafone na rok fundraisera, bývalého mluvčího Unicredit Bank. Ten si vzal za úkol, že za rok rozjede ten fond Gendalos. Nastaví vztahy. A pak už to bude jednodušší. Měl i své kontakty a oslovoval je. GE nám přispívalo. Měli jsme několik klientů, kteří byli zadlužení u GE a udělali jsme kazuistiky klientů tak, abychom zjistili, kde je problém. Zda na straně produktu banky nebo se jedná o širší kontext. Výsledek nebyl jednoznačný. Nakonec jsme tu spolupráci uzavřeli. Byl to produkt, který byl víceméně standartní, byla tam ale trochu jakoby nejednoznačnost. Stále nad tím přemýšlíme, pokud bychom banky odmítali, nemohli bychom u nich žádat o podporu. A v podstatě bychom nemohli mít ani účet.

Výrobci cigaret – ty kvůli vlivu na děti rozhodně odmítáme. Nechceme prezentovat, že cigarety jsou fajn.

Iniciovali jsme platformu pro sociální bydlení. Takže bychom si nevzali finanční prostředky od provozovatelů ubytoven. Ale to jsme zatím nemuseli řešit.

Výrobci nacistické konfekce

Následně byla i diskuze, zda firmy, které byly dodavateli pro nacistickou říši. Mají s tím konektivitu, ale to jsou společnosti vypořádané, alespoň morálně. IBM nám poskytuje počítače opotřebované.

Vodafone nám dal 50 notebooků. Taky jsme měli dilema, protože jsme už od jedné banky dostali počítače, které byly zralé na skládku. Máme s tím špatnou zkušenost. Ale od Vodafone ten dar byl dobrý.

Pivní společnosti, výrobci alkoholu – od běžných likérek dary nepřijímáme, ale výjimkou je Starobrno, je to jako symbol. Ale nikde bychom nepoužívali logo.

Naši dárci nesledují protihodnoty, vzhledem k cílové skupině. Málokdy se nám to stane. Máme především malé dárce, nebo individuální, kteří jsou nějak spřízněni s naší organizací – bývalí zaměstnanci, rodinní příslušníci.

Pocity vděčnosti – s tím se setkáváme, je to spíše psychologické. Dlouhou dobu jsme si nevěřili, styděli jsme se komunikovat. Je to ale problém náš, ne protistrany. Pocit nesmyslnosti se občas objevuje u darů věčných. Například nám lidé přinesou nějakou veteš.

Situace kdy dárce očekává něco jiného. To se vyskytuje občas. Je to problém někdy jiné logiky CSR společnosti. Záleží na pravomocech CSR manažera a na jeho osobnosti.

Chodíme po živnostnících a firmách a tam často posloucháme moralistické připomínky. Oni se s námi rádi setkávají, ale ne kvůli daru, ale spíš aby nám řekli, co si myslí o Romech. Dilema burana – ve většině případu nám nakonec něco dají, ale většinou to není nějaký romský aktivista. Když se dohodneme na daru, jedná se většinou o tom, že člověk dar chce dát. Někdy si jen povídají a dar nedají. My tímto způsobem vytváříme také kampaň a komunikujeme naši práci. Je to i součástí vztahu. Stereotypy někdy i mizí, když člověk vidí, k čemu ty dary byly použity.

Klára Šplíchalová, Forum dárců

Nalezení harmonie mezi dvěma stranami je velmi složitý proces a je zřejmé, že i když se dají nastavit pravidla a kritéria, která mohou pomoci, tak samotná praxe je barvitější.

Institut darů má několik rozměrů a samozřejmě na jedné straně etické a pragmatické dopady, které si musí dárce i obdarovaný uvědomit a vzhledem k tomu, že u nás je neziskový sektor relativně mladý a tradice dárcovství je také v zásadě krátká. Proluka byla veliká. Včera jsem byla s kolegyněmi na Vysoké škole ekonomické, kde jsem se ptala studentů v posluchárně, kde jich bylo tak 70-80, kolik z nich zná nějakého českého mecenáše. Nebyla žádná reakce. Když jsem jmenovala pana Hlávku, tak po velice dlouhé pauze, jedna studentka řekla, že je to přece architekt. Takže povědomí v těch lidech zjevně není. Já jsem byla ráda, že jsem mohla využít příležitosti a představit jim, alespoň pana Čerycha.

Vzhledem k tomu, že se jedná o vícestranný vztah, je důležité sladit očekávání. Jak jste mluvili o příkladech, mohou to být opravdu dary, které vzhledem k finanční částce, mohou být doslova minimalistické a očekávání jsou relativně vysoká. Může to fungovat i naopak a je důležité to sladit. Samozřejmě u nadací a u asociací nadací, se snažíme tyto situace ošetřit v rámci etických principů, jež naši členové považují za vlastní, ale vzhledem k tomu, že zaměření nadací je velice různorodé, mají různé aktivity, cíle, tak tato otázka etiky přijímání a recipročního chování je ošetřena v podstatě v posledním bodě. Každá nadace či fond nese zodpovědnost za svou reputaci, ale zároveň i o reputaci nadací v ČR. Zcela konkrétní pravidla jak přijímat dary my třeba nemáme, jak jsem sondovala u kolegů v Evropě u střešních organizací, tak konkrétní pravidla pro své členy rovněž nemají. I když udržení dobré reputace v neziskovém sektoru, všichni vnímáme jako velmi důležitou.

Dar od různých dárců může mít úplně jinou povahu, právě na základě toho od koho a komu je darován. Může být třeba velmi zajímavé uspořádat aukci vín pro komunitní nadaci a je to srovnatelné v tomto kontextu s aukcí například uměleckých děl. Stejná akce ve prospěch organizace, která například bojuje se závislostmi, vyvolává úplně jiný charakter. Vzhledem k tomu, že náš nadační sektor je také mladý a prostředky rovněž potřebuje, tak i nadace jaké takové musí mít své fundraisingové aktivity a získávat dary na svou činnost. Typově se jedná o firmy či bohaté lidi, tak jak o tom byla řeč. Zaujalo mne, jak jste hovořili o individuálních dárcích, nebo jejich aktivizaci, protože u nich jsou ty peníze nejméně rizikové. To je téma, se kterým teď české neziskové organizace hodně pracují. Snaží se je zapracovat do svých aktivit, jak získat peníze. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že jsou to většinou malé částky, velmi malé částky. Je třeba si uvědomit, že je třeba vynaložit velkou energii na to, aby tyto prostředky mohly něco ovlivnit. Protože například kluby přátel jsou velmi důležité a zajímavé, svým příspěvkem mohou průběžně svou vybranou organizaci podporovat.

Na druhou stranu, teď vidíme, že na poli crowdsourcingu, se ukazuje, že lidé potřebují nějakou konkrétní výzvu, ideálně časově omezenou. A pak se dokáží nasadit, aby cílovou částku společně vybrali. Není to jen u nonprofitních témat a samozřejmě ta práce s individuálními dárci na takové úrovni nemůže být úplně vhodná pro např. lidsko-právní témata. V tomto případě je potřeba získat masu lidí, aby se podařily vybrat milióny, jak se to třeba teď podařilo jednomu pražskému festivalu, je relativně nízká. Ale může to být velmi zajímavý doplněk pro řadu aktivit, u firem, podle zkušenosti je veliké riziko, že očekávání, co ta organizace udělá, budou přesahovat za rámec poděkování ve výroční zprávě a že bude nějaká publicita ze strany neziskovky.

Teď v létě jsme ostatně byli svědky takového nehezkého boje, když společnost chtěla v Brně prosadit, že její herní automaty zůstanou v nějaké části města a jako rukojmí si vzala neziskové organizace, které podpořila. To mi připadá jako nehoráznost. To je věc, která by měla vzbudit velké haló. Vzbudila se nakonec, ale vlna nevole hlavně proti zmíněným neziskovým organizacím.

To je na zvážení jejích správních rad jak se s tím srovnaly. Nejabsurdnější mi připadá, že dárce neváhá vzít si tyto organizace jako štít. To mi připadá velmi fatální. Všechny neziskovky, které přijaly peníze od kontroverzních firem, by si měly velmi zvážít a vnitřně doargumentovat, zda peníze přijmou či nikoli.

Co se týká těch bohatých lidí. Měli jsme zkušenost, že jsme email rozeslali na 50 nejbohatších Čechů. Taky jsme o tom v rámci Fóra dárců uvažovali, že bychom rozeslali informace. Ale když jsem došla k jedenáctému jménu, tak jsem zjistila, že každý druhý má na krku nějaké trestní oznámení, tak jsme se dohodli, že asi nikomu nic posílat nebudeme. Je také důležité se podívat na to, kdo jsou naši nejbohatší lidé, a jaké můžeme mít očekávání. Ve Fóru dárců pořádáme již druhý rok tzv. summit dárců, kam zveme lidi, kteří, buď mají vlastní nadaci, nebo významnými prostředky podpořili nějaký projekt. Loňský ročník se nesl vysloveně v duchu "bohatý člověk". Který zjistil, že i díky tomu, že má několik miliónů na kontě ho baví také něco jiného než mít několik aut atp. Zjistili jsme, že se ta role dárce velkého mění od osoby, kterou považujeme za mecenáše. Ti lidé mají zájem něco změnit, něco udělat. Zároveň to je možná inspirace i pro nás, hledají další partnery, nejdou do toho sami. Poté co se ten projekt dá dohromady, vídají další lidi na jejich úrovni, ale hledají také partnery i z nonprofitního sektoru, což mi připadá velmi důležité. Hledají partnery proto, aby oni nebyli jediným investorem, cílí na to, aby se ten projekt trvale udržel a fungoval i poté, co oni například už nebudou schopni do nich dávat své peníze, to mi přijde velmi zajímavé. Jinak také mám takovou poznámku k bohatým lidem, nějak mi neseď termín mecenáš. Ono u nás přetrvává otazník, jakto, že jsou bohatí, proč vlastně dávají na charitu, proč se někam nezdechnou. Pak dochází k řadě paradoxních situací. Například někdy z toho důvodu, že projekt podporuje kontroverzní jméno – Čtení pomáhá, do kterého investuje Martin Roman. O tom projektu například média ještě podporují, ale už to propojení, že ten projekt podporuje Martin Roman, tam není. Je to otázka, proč? Ten projekt je zajímavý, větší transparentnost by těm projektům prospěla, máme zkušenosti, že podobně funguje u firemních projektů. Tam se postupně ten postoj veřejnosti i médií mění. Ale já jsem zrovna minulý týden tohle konzultovala s kolegy z VB a u nich je zásadní informace – kdo to platí, kdo zatím stojí, jinak by to bylo netransparentní a podezřelé a bylo by divné, že vůbec něco takového vzniklo. Možná ta transparentnost by pomohla tomu, že by zmizely předsudky tam, kde možná vůbec nejsou na místě. Ale tam kde jsou, aby byla možnost dopátrat se informací. Tím pádem by ta ostražitost té veřejnosti k firmám nebo lidem, kteří dávají dary, by postupně mohla mizet.

Georgina Steinsky, Kanada

Já se podívám na tuhle otázku pohledem organizace, která se snaží zastřešovat všechny neziskovky v Kanadě. To je velká ambice, ale ta organizace existuje už 15 let. Dělá výzkum co je neziskový sektor v Kanadě. Mluví s kanadskou vládou, aby vylepšila podmínky pro neziskovky z hlediska legislativy, a snaží se sdružit neziskový sektor v Kanadě. Snaží se to zastřešit takovým způsobem, aby byl hlas neziskového sektoru jednotný.

Co to je Kanadský sektor? Nejlepší studie – John Hompkins – co je sektor neziskovek v Kanadě – rozlišují se neziskové organizace a charita. My vycházíme z anglosaského pojmu "charity". To se vrací do doby Alžbety I. Charita – buď snižování chudoby, rozvoj vzdělání, rozvoj náboženství, rozvoj všeobecný. V kanadské legislativě je toto rozdělení velmi důležité, protože když chce nějaká firma v kanadě podporovat nějakou neziskovku, tak ta musí splňovat jednu z těchto podmínek, nebo ji musí schválit daňový úřad – charity directory. Když vám to schválí, máte možnost dávat daňové úlevy dárců. V Kanadě dokázala studie, že je v tam 160tisíc neziskovek, ale zhruba jen polovina z nich má ten status, aby mohla poskytovat daňové úlevy. Teď je to 86 tisíc, které jsou považovány za charitu. Ten statistický úřad také měří přínos HDP neziskového sektoru – asi 7% HDP. Také se počítal počet dobrovolníků – 2milionu placených, přes půl miliónu dobrovolníků.

Když se koukneme, co je to vlastně ten kanadský sektor. Když se podíváme na rozložení sektoru, tak je to asi největší část příjmu jde těm větším, ale největší počet organizací jsou ty malé a ty mají největší část příjmů. To je asi všude po světě.

Je trend, že podíl dárců jde postupně dolů. Průměrná výše darů jde ale nahoru. To znamená, že je to více asi než 250dolarů – jinak to není dar. Další věc je, když se podíváte na dárcovství v Kanadě, je daleko více jednotlivců než firem. Každá charita se hodně soustředí na jednotlivce.

Přejdu na trendy a problémy dárcovství, o jakých uvažují neziskové organizace. Každý potřebuje peníze, každý má nápady, hodně lidí je nerealistických. Hodně používají marketingové způsoby jak oslovit dárce. Jak už jsem říkala, počet dárců se snižuje, ale výše darů roste. Největší dárce, jsou mnohem lépe informovaní a jsou velmi nároční na transparenci, zodpovědnost a dopad. Regulační orgán daňového úřadu, stále kontroluje způsob, jak organizace získávají prostředky. Dělají každoroční audit. Před pěti lety vydal pravidla, co budou sledovat – např. musíte dokázat, kolik stojí funkce fundraisera. Organizace se musí opravdu dát dohromady, aby mohli být transparentní, na tom záleží jestli, budou mít schopnost dávat daňové úlevy dárcům. Jedna odpověď organizací na tyhle audity je, že se více shromažďují, mluví se o samoregulaci, a jak bychom mohli dokázat globálním způsobem naši transparentnost. Jsou tři nástroje: první – etický kód fundraisingu. Správní rada schválí, že organizace, má určitá pravidla jak dělat fundraising, ručí za to, každý rok se to kontroluje. Mají logo, že pracují podle tohoto etického kodexu. Druhá věc – začíná se pracovat na standardech, začíná se uvažovat o tom, že by měly být standardy. Za třetí – domluvily se s daňovým úřadem, že se převezme databáze a že se s ní bude pracovat – to je další nástroj transparence. Dárce může zjistit více o organizaci.

První – etický kodex

Cíl nezvyšovat důvěru veřejnosti. Organizace přes svou správní radu vezme etický kód na sebe. Zavazuje se, že bude mít určité procesy fundraisingu – například kdokoli má přístup k fundraisingovému plánu. Tohle začalo asi v roce 2005. Když

nějaký dárce má nějakou stížnost na jinou organizaci, tak se to upravuje, tak že je komise expertů, která to projedná. Cíl je, aby sama ta organizace se dohodla na nápravě. Když se ukáže, že ta společnost dělá velkou chybu ve fundraisingu tak se to logo jí vezme. Jsou zde taky sankce. Většinou se to ale nějak domluví a vyjasní, ale jsou také případy. Nejdůležitější je, že v roce 2011 asi 12% příjmů organizací spadalo pod tohle logo. Sice to není tak moc, ale 86 tisíc organizací, to je strašná práce. Tak se mi zdá, že 12% není tak špatné, ale stále se to snaží zvýšit. Ti dárci a regulační kancelář to vyžadují. Od začátku roku 2012 se začalo mluvit o standardech odpovědnosti organizací. Byl velký proces konzultací po celé Kanadě, skončilo se na tom, že je 73 standardů, které mohou dokázat donátorům, jestli jsou dobře vedeny, a jak fungují, jaké jsou jejich procesy. Standardy obsahují pět oblastí – jaká je správní rada, jak se vede, jaká je dozorčí rada, co jsou procesy, kolem, jak je organizace vedená. 13 standardů ohledně finanční transparentnosti – například zda má organizace výroční zprávu. Třetí je etický – 14 pravidel podle toho jestli ta organizace se řídí. Další debata byla o tom, jak řídí lidské zdroje – nejen zaměstnance, ale i dobrovolníky. Tam jsou také pravidla, jak se mají chovat. Další je přímo ohledně zapojení dobrovolníků, co požadují – např. každý kdo pracuje s dětmi, tak musí mít policejní kontrolu. Pro dobrovolníka musí být jasné, co se od něj očekává. 80% příjmů je malých organizací, tak se uznalo, že ty menší organizace, nemohou mít tak velké požadavky jako velké. Tak jsou tři úrovně, podle velikosti organizace.

1.fáze procesu získávání statusu: písemný požadavek o tom, co ta organizace dělá, proč o status žádá.

2.fáze: ten požadavek schválí komise.

3.fáze: zajištění nějaké dohody. Každý musí napsat něco komisi, jak to dodržují.

Proces posouzení není sankční, ale aby se organizace sama zlepšila. Je to velmi malý počet, ale 70% největších, 90% středních, 49% malých. To se financuje granty od společností, od států, od daňového úřadu. Teď uvidíme, jak se to vyvine. Je to velmi velká debata, každý s tím nesouhlasí. Každý má svůj názor. Já si myslím, že je to zajímavé. Také jsme sledovali co se děje v USA. Tam je to také náročné to dokázat že organizace dodržují všechny možné standardy.

Je i internetový portál – to je právě ta databáze – T3010. V těch daňových přiznáních je spousta informací – jsou tam dost zajímavé údaje, takže se z toho dá analyzovat. Druhá věc, je že tam můžete přidat údaje a tím se víc zviditelnit. Tohle je propojený s portálem pro dárci. Je to poměrně lehký se tam dostat. Je tam i určitá publicita. To jsou pokusy, které se dějí v Kanadě.

Michal Vašečka, Fakulta sociálních studií MU, Brno

Je občanská ještě tím agentem změny, kterým byla po roce 1989?

Po fázích diverzifikace, konsolidace, emancipace, v některých zemích i mobilizace, přichází stabilizační fáze a od roku 2004 něco, co můžeme nazvat europenizací

občanské společnosti. Budu mluvit o jejích pozitivních i negativních stránkách. Myslím, že se nacházíme mezi velkými očekáváními a marginalizací, která je způsobena více faktory.

Téma, o kterém budu hovořit, je že, samozřejmě současné změny v občanské společnosti vnímám více negativně, po roce 2004. Zdrojem pesimismu, je fakt že občanská společnost přestává být agentem změny. Je velmi těžké definovat, o čem se bavíme – občanská společnost. Dobře fungující společnost je jako třínohá židlička – korporátní a státní sektor, vláda a občanská společnost. Pokud se dostanou do nerovnováhy, společnost začne kolabovat. Máme zkušenost, že před rokem 1989 občanská společnost nefungovala. Pak přišla fáze, že se ta trojnohá židlička vytváří. Mám pocit, že korporátní sféra se v řadě zemí slévá s tou vládní sférou. Občanská společnost začíná být zmodifikována, zhltnutá v některých částech korporátní sférou a odkládána do marginální pozice. Samozřejmě, rozlišujeme mezi politickými a sociologickými definicemi občanské společnosti, máme tendenci vnímat občanskou společnost jako něco pozitivního, co přináší dobré výsledky. To je samozřejmě omyl, protože občanská společnost jsou i kluby a spolky radikálních fašistů apod. Civil society může být i uncivil society. Na to dávejme pozor. To je právě problém se politickou koncepcí, sociologická koncepce je samozřejmě nejširší.

Z dnešního hlediska vidíme, že se dramaticky mění politická participace různých skupin. Občanská společnost jako přechodná sféra mezi státem a rodinou, která sestává z organizovaných skupin, které jsou oddělené od státu, mají jistou autonomii od státu, jsou vytvářené dobrovolně, s cílem rozšiřovat zájmy, normy a identity. Když se nad tím zamyslíme, tak hned vidíme problém, politické strany do toho v podstatě zapadají, jsou promiskuitní seskupení – když se dostanou do opozice tak jsou s občanskou společností a naopak. Nonprofitní organizace to jsou různé investiční fondy, jsou součástí občanské společnosti, ale nezapadají nám do toho. Cítím, že je těžké to definovat. Největší problém vidím v tom, že někteří lidé velmi paradigmaticky nahlíží na občanskou společnost. Já tvrdím, že i zásadní spor mezi Havlem a Klausem byl více o tom, že se paradigmaticky pohybovali v jiných světech. Jeden svět je typický pro například akademiky, nebo lidí, kteří pohybují v oblasti charity - vytváří obraz občanské společnosti jako něčeho pozitivního, je lékem. Občanská společnost by měla být agentem, který by měl znovu vytvářet tu kohezi mezi občany. Ten druhý přístup je více ekonomický, tak na občanskou společnost nahlíží lidé, kteří se vymezují vůči ní - například marxisti. Pak je přístup kulturní – občanská společnost je rozvinutá, je spojena mezilidskými vztahy.

Mýty

Mýtů je obrovské množství.

NGO's jsou srdcem občanské společnosti. To je velký omyl.

Civil society je něco, co je pozitivní – nemusí být. Je fascinující kniha Bowling with Hitler. Říká, že německý nacismus přišel na svět přes obrovskou síť dobrovolných družstev, které tenkrát byly v Německu.

Občanská společnost posiluje demokracii, je její zárukou. Nemusí to tak být - například Jižní Korea, Japonsko. Tam to tak vůbec není.

Demokracie posiluje civil society. To také nemusí být vždycky pravda.

Občanská společnost je nevyhnutelná pro ekonomický úspěch. Například v Bangladéši je hustá síť sdružení, ale nemohou se vyhrabat s ekonomické krize.

Občanská společnost nebere peníze od vlády. To je naprostý nesmysl. Dokonce i v USA je to více než 50%.

Vzestup civil society. To bude znamenat úpadek státu.

Občanská společnost je globální. To také úplně neplatí.

Funkcí občanské společnosti je obrovské množství. Vybral jsem jich 10, i když jich je spousta.

Některé z těchto funkcí se začínají vytrácet. To že NGO's jsou agenty politické socializace, například není už tak úplně pravdou. Velmi silně se posiluje funkce "providing services and public goods". Já tvrdím, že je to trochu znouzectnost, protože právě tam je občanská společnost vytlačována korporátní a státní sférou. Otázka integrace – tam je občanská společnost celkem úspěšná. Vidíte, že to, co platilo před 15 lety se začíná trochu vytrácet. Samozřejmě velký problém při hodnocení občanské společnosti je zaměření na strukturální dimenzi občanské společnosti. Velmi málo se zaměřujeme na kulturní dimenzi OS. Tam je velký rozdíl mezi zeměmi. V ČR se více rozvíjí ta participace – oddanostně participativní kultura s prvky subjektivismu. Je otázka zda strukturální poměry tomu nasvědčují. Civil society index, tak ten mluví celkem jasně. ČR má celkem slušně rozvinutou občanskou síť. Není to, ale tak slavné jako to bylo například za první republiky. Stále je to celkem fajn. V porovnání s jinými zeměmi je v ČR ta regionální distribuce celkem vyvážená. Například v Polsku nebo v Maďarsku se občanská společnost skoro nevyskytuje. To je zdrojem, proč tam získávají větší vliv fašisti, kteří plní funkce které by normálně měla plnit občanská společnost. Teď se tedy dostávám k tomu, že proč si myslím, že občanská společnost přestává být do jisté míry agentem změny.

Europenizace

Má pozitivní i negativní výsledky. Pozitivní – profesionalizace civil society. To, zda je to pozitivní je sporné. To co je pozitivní – rozvíjí se inkluzivní charakter občanské společnosti, elitistická občanská společnost začíná vypadat jinak. Je tu snaha o reflexivnost občanské společnosti. Negativní – občanská společnost začíná být vnímána velmi jako "providing services", není agentem změny.

Globalizace

Krise se stala jistou šancí. Pro koho? Veřejná sféra začala být kodifikována, do jisté míry okupována korporacemi, či dokonce eliminována. Veřejnost se fragmentalizovala. Kapitalismus s lidskou tváří je zároveň šancí, ale je do jisté míry ohrožen. Mnohé organizace začaly rozmýšlet o zisku, ale ne o účelu, pro který byly vytvořené.

Politická mobilizace

Já tvrdím, že ČR je dobrý příkladem toho, jak je problém posunut se k novému transkačnímu aktivismu – typické pro občanskou společnost v Kanadě a dalších krajinách západní Evropy. To znamená, jakou mají organizace transakční kapacitu. Ted jsme se posunuli od aktivismu, který byl typický pro odbory až k tomu novému radikalismu, který nemobilizuje ani nemá příliš transakční kapacitu. Je to více o sebeorganizování. To co je typické pro malé skupinky, které dramaticky nemobilizují, ale mají kapacitu spojovat. To sem nedorazilo. To je jeden z důvodů, proč občanská společnost přestává být agentem změny.

Jaké jsou předpoklady pro to, aby občanská společnost mohla fungovat?

Funkční právní stát. V ČR se to začíná měnit k lepšímu. Institutional environment – dobrý v ČR.

Musíme se ale také potýkat s cynismem.

Jak se vrátit k tomu aby občanská společnost nabyla zpět k tomu, aby měla všechny funkce jako dřív, aby byla agentem změny? Jak zabezpečit, aby stát a korporace se nespájely jako tomu je teď? Aby nebyl eliminován veřejnou sférou? Jak zabezpečit existenci těch preconditions aby mohla občanská společnost opravdu fungovat?

Šimon Pánek, Člověk v tísní

Jak víte, my praktici nemáme rádi akademiky. Takže mě předešlé vystoupení podnítilo řadu věcí doplnit k tomu, co jsem si promýšlel. A vlastně úplně na začátku začnu otázkou. Proč by se občanská společnost měla materializovat v nějakém konkrétním výsledku? Nemůže to být prostě proces vývoje společnosti, který v některých obdobích hraje extrémně důležitou roli a v jiných obdobích ji prostě nehraje? My přece nejsme armáda duracelových králíků sycených politickým aktivismem, kteří by neustále chtěli ideální změnu společnosti k co nejlepšímu fungování státu a demokracie. My jsme taky jenom lidi, subkultura, která prochází jistým obdobím, obdobím euforií, kocovin, konsolidací, obdobím prostě změn. A když se podíváme na občanskou společnost v předchozím příspěvku, nemůžu si nerýpnout do akademika. Mluvíte na jedné straně o občanské společnosti jako o něčem, jehož hlavní funkcionalitou by měla být hlavně společensko-politická aktivní role. To znamená, že by mělo jít o víc než provádění servisu, když to úplně zjednoduším. A zároveň říkáte, že ve Francii je slabá občanská společnost. Ale opak

je pravdou. Ve Francii jsou slabé a špatné nevládky, ale silná občanská společnost ve smyslu aktivismu. Silné odbory, silní výtvarníci, silní herci, silné prostitutky, které se domluví a jdou prostě prosazovat své věci, když chtějí. Tam je naopak jedna z nejsilnějších občanských společností v politicky aktivistickém slova smyslu.

Samozřejmě i my jsme si prošli cestu od pěti kamarádů a kamarádek, kteří realizovali hlavně svoje představy a měli jsme pocit, že nám jsou všichni ukradení a že jeden den můžeme dělat politický aktivismus a druhý den můžeme dělat konkrétní práci a třetí den být novináři. To všechno jsme kombinovali někdy v devadesátých letech, v zlaté době růstu občanské společnosti. Ale s velikostí samozřejmě postupně přichází přemýšlení. Já si tedy vůbec nemyslím, že úplně v protikladu musí být provádění servisu, jen prostě instrumenty toho, jak se dosahují změny se mění. My jsme občas zejména kolegy spíš hodně levicově vyhraněnými více či méně kritizováni. Vnímání jako součást establišmentu, jestli tomu dobře rozumím. Oni nás v zásadě kritizují z té pozice, že místo abychom se ošklivý kapitalistický zlořádý spolu s nimi pokusili zničit a vytvořit lepší svět, tak ho jenom zlepšujeme. Což je vlastně jeho stabilizace. Když to dovedu ad absurdum. A je to pravda. My se snažíme ty pořádky, ve kterých žijeme zlepšovat. Nikdy jsme nebyli protivládni, to je jedna věc, kterou si často diskutujeme, vysvětlujeme, že nevládní pro nás neznámá protivládni. Možná je to i tím, že Člověka v tísní zakládali lidé, kteří byli tak či onak spojeni s koncem komunismu a se snahou ten konec urychlit. Pro nás nový stát měl jakoby protekci a byla to tedy mimochodem systémová chyba. Já už si to dneska uvědomuju a když mě někdy před třemi lety taková parta mladých lidí v Tripolisu, pozdě večer, chytrý lidi a furt se mě ptali – a co jste tedy udělali za tu chybu no a já jsem říkal – ty komunisty jsme málem zrušili – a oni – ale ne, co vy jste udělali jako tu chybu. Vy jako aktivisti. A já jsem si najednou uvědomil, že my jsme dali nový politický společenský elitě v podstatě bíančo šek, třeba na deset let. A po deseti letech jsme si začali všimnout, že to vlastně není zas tak dobře. Přesně si pamatuju na svoje pocity. Myslel jsem si: to hlavní je vyřešený, komunisti jsou pryč. Teď nás v zásadě čeká už jenom taková kosmetika, abychom se měli čím dál tím líp, protože lidi, kteří budou ve vládě, tak v parlamentu, řídit business, dělat normy, tak už vlastně budou slušní a budou víceméně slušně rozhodovat. Úplně totální chyba, naivita.

Takže já si myslím, že to není tak úplně v rozporu, že občanská společnost nemusí plnit nutně nátlakovou funkci. Že mohou existovat i poměrně velký profesní nebo řekněme profesionálně expertní organizace, ve kterých zároveň se nevzdávají. Nebo jinak, který si uvědomují svoji širší odpovědnost. Nikoliv jenom provádějí servis, ale právě odpovědnost vyplývající z velikosti, ze jména, z váhy, kterou mají nahromaděnou k tomu, aby dělali více.

Možná je to i pro nás trošičku perlička jakoby se vyznat v tom, že jsme se z malý flexibilní skupinky, která vlastně nebrala ohledy na nic a na nikoho, stali velikou implementační agenturou, která pochopitelně bere ohled jednak na své zaměstnance a na samu svoji existenci. Z podstaty, tomu se jistě nevyhýbáme, byť se snažíme být pokud možno nezávislí a náš největší zdroj je Brusel – kolem 30%, česká vláda

kolem 20% a ty ostatní zdroje jsou menší a máme to poměrně hodně diverzifikovaný. Přesto si uvědomuji, že to jistě povědomí to nějak ovlivňuje. Ale ta odpovědnost, kterou za ta léta cítíme, je možná ještě víc k příjemcům toho, co pro ně děláme. Já bych to trochu provokativně, a vím, že jsem představitelem velký nevládky, já myslím, že my jsme se od vlastních představ a emocí posunuli k plnění služby. My už primárně nesituujeme jenom svoje názory a nápady a svoji moc, ale hodně často opravdu přemýšlíme v poloze služby. Co máme dělat proto, abychom tu dělali službu účinně.

Za ta léta jsme stali adresou, na kterou si různí lidé, skupiny, ale i nevládní organizace nebo i koalice nevládních organizací, obracejí – přidejte se k nám a jednou jsou to žáby, podruhé je to kácení, potřetí je to úzkokolejka, počtvrté jsou to matky v domácnosti, popáté to je korupce, to spektrum je obrovské. A my jsme jakoby vždycky intuitivně říkali – my tomu nerozumíme, my to neděláme. Ale až teprve před několika lety jsme si jasně zformulovali, že se chceme angažovat u věcí, kterým rozumíme a věci, kterým rozumíme jsou ty věci, které děláme. Já bych tím odpověděl na jednu vaši otázku, jestli se náš prostor nezmenšuje. My máme opačný problém, my máme problém limitovat to, do čeho se pouštět, protože vlastně těch výzev a i těch nabídek, pojdte s námi ještě dělat na tomhle, pojdte se přidat do tohoto trendu, máme vlastně víc, než přijímáme. A spíš si hlídáme to, aby se to nerozštědlo. Abychom nebyli agenturou tak říkajíc na všechno dobro, které je potřeba řešit nebo na všechny potřeby, které jsou třeba řešit. Takže se hodně držíme toho, že pracujeme na věcech, které vychází z naší zkušenosti a máme pocit, že to funguje.

Uvedu příklad. Občas jsme vnímáni jako političtí nebo blízcí politice nebo blízcí vládě. Když se někdo podívá na těch 12 let, co pracujeme v otázkách sociální práce se sociálním vyloučením, kde jsou klienty převážně Romové (naš přístup není etnický, ale je sociální), tak jsme jednali s Paroubkem, s Liškou, s Nečasem, s Topolánkem, se Sobotkou a stejně tak budeme mluvit se všemi dalšími a všem říkáme to samé. Jak si myslíme, že by se ty věci měly v té společnosti řešit. Takže opět, myslíme si, že když organizace má větší ambice než jenom servis, tak vlastně musí s tou veřejnou správou mluvit. Dialog má být ale nejen kritický, ale má být taky konstruktivně kritický. Státu se má jednak rozumět, jak funguje a pokud možno cíleně přinášet návrhy, jak některé věci řešit.

Je to často o tom vydržet a samozřejmě dilemata tam stále jsou. Já se neztotožňuji s katastrofickým scénářem. Já si myslím, že naopak občanská společnost se v ČR trochu přeskupila, že částečně změnila svoje způsoby fungování, že se daleko víc blíží západoevropské občanské společnosti, a že tím pádem bude spoustu věcí prosazovat obdobným způsobem jako v západní Evropě. Kde se prostor pro společensko- politické změny nátlakovým způsobem se blíží nule. Jestliže západoevropské nevládky v posledních dvaceti letech něco prosazují, tak přes expertní pozice, přes lobbyisty v Bruselu, a v podstatě přes věcnou diskuzi. A demonstrace vytvářejí spíš jakoby kolorit a prostor pro nás. Pro ty, takzvaně

racionální trochu ustrašený jít na barikády. Ale zase schopný vzít si sako a sandály pro jednu nechat doma a jít vyjednávat s ministry jazykem, kterému oni rozumí. A obě tyto části se skvěle v západní Evropě doplňují.

Pavol Frič, Fakulta sociálních věd UK, Praha

Pavol Frič upozornil na to, že působí v akademické sféře a že ve svém příspěvku bude „hrozit“ a bude se pokoušet o popsání aktuálních trendů. Pan Frič se rozhovořil o studii, která byla realizována ve spolupráci s Evropskou Komisí. V této studii se snažili kvantitativním způsobem popsat trendy v občanském sektoru. Říká se, že není reprezentace bez participace. V názorné ukázce se snaží ukázat, jak spolu tyto dvě věci souvisejí, případně jak se proměňují. Byl tedy nakreslen obrázek podobající se tzv. Svatoplukovým prutům. V horním vrcholu se nachází tzv. individualizovaná participace (individualizovaný aktivismus), což znamená, že lidé nechtějí participovat přes občanské organizace, ale aktivizují se sami- např. podepisují různé petice, jsou virtuálně aktivní. Z obrázku lze poznat, že tento trend individualizace a modernizace stoupá. I studie Ondřeje Císaře potvrdila, že všechny aktivity kromě těch individualizovaných klesají. Je to tedy trend, možná nebezpečný, jelikož jsou občanské organizace považovány za školy demokracie, ale co dělá škola bez žáků? V další části obrázku se nachází pojem dobrovolnictví. Studie potvrdila, že dobrovolnictví je od poloviny 90. let stále na zhruba 30%. Je tedy zvláštní, že se míra dobrovolnictví nemění. Tento fakt souvisí paradoxně s posledním bodem, a to s poklesem členství. To všude prudce klesá. Členství tedy klesá, naopak vzrůstá individuální participace, co tedy zůstává pro ty občanské organizace? Ty jsou tzv. vykořeňovány z občanského života. Proč vlastně k těmto trendům dochází? Důvodem je profesionalizace. Profesionalizace vlastně vytlačuje dobrovolníky a členy z občanských organizací. Dochází tedy k tomu, že organizovaná participace v organizacích klesá. A kde není participace, není reprezentace, a to je ten problém- vlastně se ztrácí tzv. funkční reprezentace. Profesionalizované občanské organizace jsou schopné reprezentovat názory, abstraktní veřejný zájem, ale nejsou schopny reprezentovat zájem skupin lidí, chybí zde tedy ta funkční reprezentace. Když má organizace 20 tisíc členů, reprezentujete zájmy svých členů, ale když jich má 20, tak získáváte legitimitu spíše tím, že jste profesionál a že jste schopni se k danému problému kvalifikovaně vyjádřit. Profesionalizace ale neznamena funkční reprezentaci. Děje se ale to, že občanské organizace odcházejí spíše do názorové reprezentace. Co tedy vlastně dělají? Kopírují naše politické strany. Politické strany taky už vlastně skoro nemají volby, ale v politických stranách funguje participace přes volby. Ale v občanských organizacích ale volby nejsou, tudíž se ztrácí část jejich legitimacy, pokud nemají členy.

Dále si pan Frič pokládal otázku, proč je vlastně tedy profesionalizace takovým trendem. Odpověď zní: peníze. Když chcete peníze, musíte se profesionalizovat. Ukazuje se, že profesionalizace neslouží k tomu, abychom naplňovaly různé standardy služeb, ale slouží k tomu, aby se sehnaly peníze, následně administrovaly a aby byly transparentní. Organizace mají tedy značnou část zaměstnanců na tuto

administraci peněz. Dále se ukazuje to, že profesionalizace nezvyšuje efektivitu, jelikož z ní vychází administrativní zátěž. Další data ukázala, že 1% ze všech občanských organizací čerpá z finančních zdrojů Evropské Unie a asi 8% organizací čerpá peníze z národních zdrojů. Jaké typy organizací tedy tyto typy zdrojů využívají? Odhaduje se, že jde o ty nejzdatnější, největší a nejlepší. Jsou to tedy ty organizace, které jsou na tom nejlépe profesionálně. Následně se pan Frič zaměřil na jednu z klasifikací neziskových organizací. Jedním typem jsou tzv. staré advokační organizace- např. odbory, profesní komory. Dalším typem jsou tzv. zájmové organizace, kam patří např. zahrádkáři, včelaři, chovatele.

Třetím typem jsou noví aktivisté-advokační organizace. Posledním typem jsou servisní organizace poskytující služby.

Hana Frištenská, sekretariát RVNNO, Praha

Profesionálové a srdcaři

Myslím, že tyhle dvě skupiny bychom měly vnímat vzhledem k tomu, co se stalo. Budeme mluvit o té kauze zákona o veřejné prospěšnosti 2008 – 2015 – to je ještě s otazníkem, protože to může být ještě mnohem déle.

Řeknu Vám, jak to bylo, byla jsem v centru toho dění. Byla jsem aktérem celé záležitosti. Budu se snažit neprosazovat svůj individuální zájem. Pokusím se popsat, jak se to odehrávalo. Myslím, že se to dotklo celého neziskového sektoru, který se vůči němu vymezil a zaktivizoval. A to transakční dobrovolnictví se projevilo naplno. V roce 2008 vytvořila Džamila Stehlíková návrh vytvořit zákon o nestátních neziskových organizacích. Na základě toho jsme svolali tzv. poradou v Karlových Varech. Ta porada je velmi často používána jako pojem, který srdcaři považují za zradu. Dohodlo se tam, že vznikne zákon, který bude upravovat definici neziskových organizací. Já jsem ji organizovala, už tam jsem si uvědomovala, že nevím, o čem by měl ten zákon být, vždyť neziskové organizace mají svoje zákony. Takže by to mělo být o veřejně prospěšných organizacích. Přetavilo se to do zákona o veřejně prospěšných organizacích. V té době přišli dva advokáti, kteří měli napsat ten věcný záměr, teze zákona. Představili jej a vzedmula se vlna absolutního odporu. Měla několik připomínek – prospěšní jsme všichni, zákon není potřeba, bude to administrativní zátěž, budeme muset zveřejňovat mnoho informací, dotace dostanou jen veřejně prospěšní, žádné audity, ne podvojný účetnictví, vznikne privilegovaná skupina organizací – to byl základ problému. To jsou profesionalizující, ne srdcaři. I přes to jsme na tom trvali a posunuli jsme to do připomínkového řízení. Tam se sešlo 175 připomínek resortu a 80 připomínek neziskových organizací. Většina z nich nebyla vypořadatelná, protože se to nelíbilo ani resortu, který chce sám rozhodovat o tom, kdo dostane dotaci. Ministerstvo kultury stálo v čele odboje proti tomu zákonu. Do toho padla vláda. Nastoupila úřednická vláda, ty máme rádi. Vláda schválila

věcný zákon o statusu veřejné prospěšnosti jako určitého příznaku pro neziskové organizace, která vyvalí svá střeva.

Co ten zákon měl udělat? Měl vytvořit skupinu organizací, která si dává pozor na veřejnou kontrolu, hodlá se ji podrobit, uveřejní o sobě informace, které nejsou obvyklé. Vytvoří se skupina, která bude nějakým způsobem tlačit důvěru neziskovému sektoru. Ta není valná. Pro veřejnou správu to bude špendlík na klopě, že jsou ti lidé prokleplí. Počítali jsme s tím, že to bude přísné. Ti co ten status budou chtít získat, budou muset se sebou něco udělat. Pokládali jsme otázku v neziskovému sektoru: Znáte někoho, kdo by status nemohl získat? Protože bylo důležité, aby dělali veřejně prospěšnou činnost, že jsou transparentní, že mají podvojně účetnictví, že zveřejňují účetní uzávěrku, že zveřejní tři nejvyšší platy v organizaci, zveřejní nejdůležitější outsourcingové smlouvy, prokáží, že veškerý zisk vracejí zpátky do práce organizace. Hlavní argument byl, že především malé organizace tohoto dosáhnout nemohou. Každý na to dosáhne, pokud se sebou něco udělá.

Zákon jsme hájili v 7 komisích legislativní rady. My jsme prošli až tou vládou. Končila vláda premiéra Fišera, přišla vláda premiéra Nečase. Odešel Kocáb, který ztratil pozici ministra pro lidská práva. To vzedmulo neziskovky, přišel otevřený dopis. Message byla jediná - zastavte zákon, my ho nechceme. Na druhé straně se vymezila skupina organizací, která říkala, že je nutný. Je to nutné pro vývoj. Tyhle dvě skupiny se hádaly, ale ukázalo se, že srdcaři jsou silnější. Zákon se tedy pozastavil, s tím, že občanský zákoník tohle řeší dostatečně. Dále bylo připojeno šest dalších paragrafů k občanskému zákoníku, který umožnil ten status veřejné prospěšnosti implementovat bez zvláštního zákona. Zvedla se další vlna, jakto, že se tam objevily tyhle paragrafy, my je tam nechceme. Boj se přenesl do sněmovny. Šlo o veřejný zájem, individuální či skupinový zájem těch neziskových organizací?

Organizace dokázaly zvrátit ten vývoj a téměř všechny byly vymazány krom dvou. Takto začal být letos zákoník účinný. Pro mě to byla věc téměř osobní cti. Ministerstvo spravedlnosti si řeklo, že přípravu zákona udělají tak, jak to neziskovky chtějí. Byla zadána zakázka jedné organizaci, která prováděla komunikační strategii. Všechny připomínky neziskových organizací byly vzaty v potaz. Byl vyroben zákon. V něm není nic. Dnes každý může být veřejně prospěšný, ale nemusí splnit téměř nic. My jsme s tímhle zákonem vyrazili na ministerstvo financí, s požadavkem daňových úlev. Nebylo nám vyhověno. Jediná daňová úleva pro dárce byla schválena, pokud to bylo se statusem veřejně prospěšnosti. V senátu nebyl přijat tento zákon. Takže ministerstvo financí předělalo zákon o dani z příjmu a dalo ho veřejným poplatníkům – všechny daňové úlevy. Na jedinou věc se nám nepodařilo dohlédnout, a to byly soudní poplatky. Soudní poplatky navázalo ministerstvo spravedlnosti na tenhle status. To vykopnutí zákona bylo až potom, co byl zákon o soudních poplatcích tak neziskovky budou teď platit, než se nám s tím podaří něco udělat, docela slušný soudní poplatky. Mezitím padla vláda. Nebylo to kam vrátit. Byly volby, nová vláda. Ministerstvo spravedlnosti vyrábělo další zákony o veřejné prospěšnosti.

Vytvořilo si pracovní skupinu – na jedné straně srdcaři a profesionálové na druhé, na sebe křičí. Kvůli podvojnému účetnictví – srdcaři ho nechtějí. Mluvíme o veřejném zájmu, skupinovém, individuálním zájmu? Co ten lobbying sleduje? Když se k tomu vracím, tak jsme asi někde v té komunikační strategii na začátku udělali chybu. Jenže, jsme holt státní úředníci. Asi jsme někde udělali chybu. Měli jsme to na webu asi čtvrt roku, nikdo se neozval. Trvali jsme na tom, že ten zákon je v téhle podobě potřeba, když ho budeme mít tak, tak pro neziskový sektor dokážeme vyjednat větší daňové úlevy a další benefity. Teď je to ale jinak. Vy když jste říkal, že nejsou dobrý v té čtvrté kategorii – že nezvedají lidi ze židlí. V tomhle ohledu dosáhly maximálního výsledku, kterého dosáhnout mohly. Hodně neziskovek se velmi naučilo a jsou teď daleko lepšími partnery, než byli na začátku téhle procedury. Já ale nevidím konec a mám pocit, že jsme promarnili další šanci.

Petr Hlobil, Nadace partnerství a CEE Bankwatch Network, Brno

Pravděpodobně jste o naší organizaci – Nadaci partnerství neslyšeli. Existujeme od roku 1995, máme partnery ve 14 zemích a děláme projekty s organizacemi z 30 zemí. To co naše organizace dělá - monitorujeme evropské projekty, které jsou financovány veřejnými penězi a sledujeme jejich sociální, environmentální, lidsko-právní dopad a snažíme se ovlivnit politiky organizací. Zveřejňujeme audit, výroční zprávy, účetní uzávěrku. Myslím si, že máme i platy nad 100 tisíc, protože máme kancelář v Bruselu. Neměli bychom problém to zveřejňovat. To co děláme je, že se snažíme ovlivnit veřejné finance, které jdou do nějakých projektů. Funguje to většinou tak, že se dozvíme o nějakém problematickém projektu a tam existuje nějaká místní komunita která se s tím potýká a oni dělají něco na místní úrovni a my se snažíme ovlivnit ten projekt skrz ty peníze. Samozřejmě se to potýká s tím problémem veřejné prospěšnosti.

Příklad – projekt v Gruzii, stavba velké přehrady. V téhle chvíli je ve veřejném zájmu, ten vláda naplňuje tak, že za jeden dolar prodala půdu indickému investorovi včetně majetků obyvatel, jejich tam asi 3500, asi 700 rodin by bylo zaplaveno a přišli by o majetek. To co my tam děláme, podporuje místní komunitu. Je velmi organizována, vede to několik místních mužů. Hájí svůj vlastní zájem. Gruzínská vláda tenhle projev jasně deklarovala, že je ve veřejném zájmu a ten projekt se snaží protlačovat způsobem, který ovládá, takže například při veřejném projednávání, místo investora vystupoval náměstek ministra, který hájil hlavně ten projekt. Myslím si, že operování s pojmem veřejného zájmu je velmi sporné. Co to znamená pro naši organizaci?

Velmi prakticky, my si musíme vybrat, čí zájem hájíme. Na jednu stranu, jsou to naše členské organizace tam jsme si poměrně jisti, ale zároveň ten proces výběru projektů, do kterých vstoupíme či ne, je to interní proces u nás v organizaci. Každý projekt prochází nějakou interní debatou, je vedena pouze ve skupině 10 lidí, kteří zodpovídají za pozice u nás v organizaci. Má to další dimenzi my občas někomu stoupneme na palce, a v té chvíli samozřejmě ten někdo reaguje. Minulý rok to byla evropská investiční banka, ta si na nás stěžovala u evropské komise. Ta nás

prověřila a nechala to být. Byl nám pozastaven schválený grant, což nám způsobilo problémy, propustili jsme 14 lidí, trvalo to asi 6 měsíců, než se nám zase schválil. Tohle je zdrojem těch obav českých nevládek z toho zákona o veřejné prospěšnosti. Panuje velká nedůvěra k tomu, o čem ten zákon o veřejné prospěšnosti vlastně je.

Tohle je evropská komise, má vlastní standardy, dobře to funguje. Ale i tady jde vidět, že pokud nějaký aktér se to rozhodně použít proti, tak to může být problém. Myslím, že panuje nedůvěra, jestli ten status nebude použit jako nástroj, který má omezit přísun peněz do těchto organizací. Asi 50% našich peněz jde z evropské komise.

Myslím, že z velké části se snažíme přemýšlet o stávajícím statusu o neziskových organizacích. Ale společnost se velmi vyvíjí, organizace se mění. Naše organizace byla založena v roce 1995. Prošli jsme ale vývojem, jsme jiná organizace, máme jiné potřeby než začínající organizace. Nemůžeme fungovat pod jednou střechou s nimi, naše zájmy jsou totálně jiné. Oni už jsou omezeni teď. Administrujeme v posledních letech švýcarské a norské fondy, je to dobré, protože to přináší sektoru peníze. Ale na druhou stranu to pro nás znamená, že musíme podporovat tyhle fondy tím, že část našeho nadačního jmění dáváme do administrativy fondu. A fondy pro malé organizace, kde máme naprostou flexibilitu, se zmenšují. Musíme přihazovat peníze a nám už zbývá nějakých 800 – 900 tisíc ročně.

Mám otázku: Kam my dáváme naše peníze? Kde máme jako nadace investované peníze? Co financují tyhle fondy? Máme etická pravidla investic?